

УДК 81'373.46'611=161.2:61

ФОРМАЛЬНА СТРУКТУРА ТЕРМІНІВ АКУШЕРСТВА ТА ГІНЕКОЛОГІЇ

Морозова Г. О.

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна

У статті досліджуються однокомпонентні терміни акушерства та гінекології з розгляданням їх внутрішньої структури, а також багатокомпонентні терміни цієї ж термінологічної мікросистеми з погляду їх граматичної будови.

Ключові слова: *термін, формальна структура терміна, однокомпонентні терміни, багатокомпонентні терміни, внутрішня структура терміна, граматична будова терміна.*

Актуальність. Терміни акушерства та гінекології становлять значну частину лексичного складу в галузі медицини. В термінологічній мікросистемі акушерства та гінекології знайшли відображення характерні особливості медичної лексики; водночас її назви мають специфічні риси, зумовлені особливостями її формування та функціонування. Сказане повною мірою стосується і формальної структури аналізованої мікросистеми.

У сучасному термінознавстві формальна структура термінів розглядалася в праці Л. Кім і Т. Пристайко, які запропонували класифікувати терміни за формальною структурою на терміни-слова, терміни-словосполучення та терміноелементи [3, с. 15], а також у низці інших досліджень, присвячених проблемам термінології [1; 2; 4; 6] та ін.

Мета статті – опис формально-структурних особливостей термінології акушерства та гінекології.

Термінологію акушерства та гінекології можна поділити за формальною структурою на дві групи: 1) однокомпонентні терміни, 2) багатокомпонентні терміни.

Група **однокомпонентних термінів** (близько 45,2 %) включає терміни-слова, які пишуться разом або через дефіс. З точки зору внутрішньої структури вони поділяються на: 1) термінологічні одиниці коренево-флексивної будови, тобто такі, в яких з погляду сучасної мови не виділяються словотворчі афікси: *матка, брижа, гамета, залоза, кіста* та ін., 2) терміни-афіксальні деривати: *затискач, сечівник, очеревина, гестація, ампуляризація* та ін.; 3) терміни-складні слова (компонентні деривати): *вакуум-екстрактор, голівкотримач, вагіноспазм, самозараження, хіміотерапія* та ін.; 4) терміни-аббревіатури літерного типу: *ПЛ – плацентарний лактоген, ППК – плацентарно-плодовий коефіцієнт, ХГ – хоріонічний гонадотропін* та ін.; 5) терміни моделі «аббревіатура + іменник»: *ДВЗ-синдром (синдром*

дисемінованого згортання крові), РНК-вірус (вірус рибонуклеїнової кислоти), МОЗ України (Міністерство охорони здоров'я України) та ін.

Серед термінів-слів в акушерсько-гінекологічній номенклатурі зустрічаються також своєрідні моделі **слів-символів**, як, наприклад *α-фетопротеїн, d-імуноглобулін, IgM-антитіла*. Також зустрічається комбінація терміноелементів та числових компонентів: *17α-гідроксилаза, 17, 20-десмолаза, 5α- дигідротестостерон, 5α-редуктаза* тощо.

Таким штучним шляхом із обмеженого переліку терміноелементів з усіченням слів та їх скорочень утворюються найменування для численних хімічних сполук. Багатоосновні утворення, що при цьому виникають, являють собою ніби зчеплення морфем або морфемних комплексів. У загальноприйнятому сенсі тут немає чіткого розмежування на кореневі та афіксальні морфеми. Кожен елемент складної конструкції в цьому випадку є носієм конкретно заданої інформації. Причому ступінь їх інформативності, семантичного значення (і, відповідно, морфологічний статус) перебуває в залежності від їхнього положення у низці відповідної функції позначуваного ними компонента сполучення.

За походженням здебільшого терміни-слова належать до запозичень: *везикула, етіологія, епітелій, інцест, ротація* та ін., а також до питомої лексики: *двійнята, жовтяниця, звалтування, зародок, викидень* тощо. Найбільшими словотвірними можливостями наділені прості непохідні терміни, які є продуктивною твірною базою для інших термінологічних одиниць: *смерть – смертність (перинатальна), таз – тазові (кістки), піхва – піхвові (виділення)* та ін.

Група **багатокомпонентних термінів** (близько 54,8 %) містить одиниці, які виражають внутрішній цілісний зміст поняття за допомогою двох або більше слів-компонентів з роздільним написанням. Продуктивність багатокомпонентних термінів в акушерсько-гінекологічній лексиці надзвичайно висока, що пояснюється їх здатністю до різноманітного комбінування та потенцією до збільшування складу компонентів.

За кількісним складом серед багатокомпонентних термінів у термінології акушерства та гінекології виділяються конструкції з двома і більше компонентами, які структурно поділяються на два типи: 1) прості, у яких семантико-синтаксичним способом поєднуються два повнозначні слова: *вірільний синдром, фіброкистозні зміни, фенотипова стать* та ін.; 2) складні, тобто словосполучення, до складу яких входить більше двох самостійних одиниць: *фімбріальний кінець труб, туберкульоз статевих органів, селективна артеріальна емболізація* та ін.

З точки зору граматичної структури двокомпонентні терміни (близько 86,4 %) представлені моделями:

1. Пн + Ін* : *післяпологовий аднексит, аутосомальна трисомія, антисперміальні антитіла, бактеріальний вагіноз, бородавчата карцинома, декубітальні виразки, сидловидний ніс, лобковий педикульоз, мікробні асоціації, клубовий лімфовузол, клімактеричний синдром* та ін.;

2. Ін + Ір: *хвороба Аддісона, ведення пологів, відшарування плаценти, «тест папороті», дисгенезія гонад, експульсії плаценти, жовтяниця новонароджених, загроза аборту, зв'язка матки, придаток яєчника, коартація аорти, планування сім'ї, симптом Кушталова, індурація рани, інфекція герпесу* та ін.

Такі моделі в аналізованій термінологічній мікросистемі високопродуктивні, оскільки забезпечують необхідну однозначність і системність [1, с. 105].

Тричленні конструкції (близько 12,25 %), репрезентовані складеними термінами моделей:

1. Ін + Ір + Ір: *ампутація шийки матки, градієнт активності міометрія, дефект частки плаценти, ерозія шийки матки, канал шийки матки, перекручення ніжки вузла, пенетрація стінки яйцеводу та ін.*;

2. Ін + Пр + Ір: *аномалії пологової діяльності, ампула маткової труби, блокатор нейром'язових рецепторів, вилиття навколоплідних вод, воронка маткової труби, гіперемія молочних залоз, матурація вагінального епітелію, синдром набутого імунodefіциту та ін.*;

3. Пн + Ін + Ір: *алкогольний синдром плоду, аномальний набір хромосом, гемолітична хвороба новонароджених, біофізичний профіль плоду, еозинofільна метаплазія ендометрія, задня спайка вагіни, інтравезикальний тиск сечі та ін.*;

4. Пн + Пн + Ін: *ядерний магнітний резонанс, надгіпоталамічні церебральні структури, мікроангіопатична гемолітична анемія, гестаційна трофобластична хвороба, дисфункціональна маткова кровотеча, дитячий церебральний параліч та ін.*

У термінології акушерства та гінекології, окрім зазначених, зафіксовано близько 1,5 % інших термінологічних конструкцій: 1) чотирикомпонентних: *ампулярна локалізація плідного яйця, дренажування порожнини малого тазу, злаякісне переродження фіброміому матки, паренхіматозне запалення молочних залоз,* 2) п'ятикомпонентних: *кіста великої залози присінка піхви, локальна гідатифомна зміна при відсутності плоду,* 3) шестикомпонентних: *абсцес прямокишково-маткової кишені черевної порожнини, синусоїдальний ритм частоти серцевих скорочень плоду.*

Зазначені багатоконпонентні терміни не вирізняються досконалістю будови, тому їх термінологізацію можна вважати відносною, бо вони скоріше описують поняття: *екстрагландулярна ароматизація циркуляційного андростендіона – хвороба полікістозних яєчників.* Терміни з великою кількістю компонентів, на наш погляд, не можна вважати вдалимими, оскільки вони нечітко називають поняття, надзвичайно громіздкі, що суперечить прояву закону мовної економії. У таких конструкціях практично стерта межа між складеними термінами та їх визначеннями.

Висновки. Формальна структура термінів акушерства визначається їх розмежуванням на однокомпонентні й багатоконпонентні з урахуванням їх внутрішньої та лексико-граматичної структури. Однокомпонентні терміни, серед яких виділяються прості непродуктивні терміни, похідні афіксальні терміни, терміни-композиції, аббревіатури і слова-символи, є продуктивною твірною базою для виникнення багатоконпонентних терміноодиниць, які широко представлені в термінологічній мікросистемі акушерства та гінекології.

Примітки:

* Велика літера позначає частину мови, мала – відмінок.

Список літератури

1. Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М.: Наука, 1977. – 246 с.
2. Д'яков А. С. та ін. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К.: Вид. дім «KM Academia», 2000. – 216 с.
3. Ким Л. А., Пристайко Т. С. Черты аналитизма в терминосистемах русского языка / Л. А. Ким, Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2008. – 147 с.
4. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения: [учеб. пособие] / Т. Р. Кияк. – К.: УМК ВО, 1989. – 104 с.
5. Лотте Д. С. Вопросы заимствования иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте. – М.: Наука, 1982. – 149 с.
6. Пристайко Т. С. Лексико-номинативная организация специального текста / Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ: УКо Іма-прес, 1996 (а). – 200 с.

Морозова А. А. Формальная структура терминов акушерства и гинекологии // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – №2. Часть 2. – С.443-446.

В статье исследуются однокомпонентные термины акушерства и гинекологии и рассматривается их внутренняя структура; анализируются многокомпонентные термины этой же терминологической микросистемы с точки зрения их грамматического строения.

Ключевые слова: *термин, формальная структура термина, однокомпонентные термины, многокомпонентные термины, внутренняя структура термина, грамматическое строение термина.*

Morozova A. A. The formal structure of terms of obstetrics and gynecology // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communicatio». – 2011. – V.24 (63). – №2. Part 2. – P.443-446.

In article unicomponent terms of obstetrics and gynecology from the point of view of internal structure, as well as multicomponent terms of the same terminological microsystem considering their grammatic structure are investigated.

Key words: *the term, formal structure of the term, unicomponent terms, multicomponent terms, internal structure of the term, a grammatic structure of the term.*

Поступила до редакції 27.04.2011 р.